

Föstudaginn 17. maí 1996.

Nr. 45/1995.

**Húsanes sf. vegna
Þrotabús Lindalax hf.**

(Jóhannes Sigurðsson hrl.)

gegn

**Sæmundi Þórðarsyni
Anne May Sæmundsdóttur
Þórði John Sæmundssyni
Siv E. Sæmundsdóttur
Geirlaugu Þorvaldsdóttur
Katrínu Þorvaldsdóttur
Skúla Þorvaldssyni og
Þorvaldi Guðmundssyni
persónulega og f. h. óskráðs
sameignarfélags þeirra,
Vatnsleysu sf.**

(Guðmundur Ingvi Sigurðsson hrl.)

og gagnsök

Hlutfafélög. Hlutfjárloforð. Gjaldþrot. Fyrning.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Garðar Gíslason, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason og Hrafn Bragason.

Aðaláfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 13. febrúar 1995. Hann krefst þess aðallega, að stefndu verði in solidum dæmd til að greiða þrotabúi Lindalax hf. 8.593.400 krónur auk árs-vaxta, sem séu jafnháir meðaltali vaxta af almennum sparisjóðsbók-um, frá 18. nóvember 1987 til 18. nóvember 1991, en með dráttar-vöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags. Til vara krefst hann þess, að stefndu Anne, Þórður og Siv verði hvert um sig dæmt til þess að greiða þrotabúinu 1.052.691 krónu, stefndu Skúli, Geirlaug og Katrín hvert um sig 842.154 krónur, stefndi Þorvaldur 910.900 krónur og stefndi Sæmundur 1.997.965 krónur, auk vaxta og dráttarvaxta, eins og greinir í aðalkröfu. Til þrautavara krefst aðaláfrýjandi þess, að stefndu Anne, Þórður og

Siv verði hvert um sig dæmt til þess að greiða þrotabúinu 1.177.296 krónur, stefndu Skúli, Geirlaug og Katrín hvert um sig 941.837 krónur og stefndi Sæmundur 2.236.001 krónu með sömu vöxtum og dráttarvöxtum og í aðalkröfu. Loks krefst hann málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjendur áfrýjuðu málinu með stefnu 11. apríl 1995. Þeir krefjast staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Eins og fram kemur í hinum áfrýjaða dómi, gerðu hluthafar í Lindalaxi hf. hluthafasamkomulag 8. júlí 1987, og í framhaldi þess gerðu gagnáfrýjendur og Lindalax hf. með sér leigusamning 23. október 1987, þar sem hinir fyrrnefndu seldu félaginu á leigu lóð undir fiskeldisstöð auk heimildar til að nýta vatn, sjó og jarðvarma. Samningurinn átti að gilda í 25 ár, og var leigugjaldið jafnvirði einnar milljónar norskra króna fyrir lóðarréttindin og sex milljóna norskra króna fyrir nýtingu landgæðanna vegna fyrsta áfanga stöðvarinnar. Leigugjald þetta skyldi greitt fyrir fram gegn útgáfu á hlutabréfum í félaginu til handa gagnáfrýjendum. Við hlutafjárhækkun, sem ákveðin var á stjórnarfund 18. nóvember 1987 samkvæmt heimild í stofnsamningi félagsins, voru gagnáfrýjendur skráðir fyrir hlutabréfum sem greiðslunni nam. Var hún færð í ársreikningi félagsins fyrir árið 1987 með lögmæltum hætti.

Kröfur aðaláfrýjanda byggjast aðallega á því, að gagnáfrýjendur séu bótaskyldir vegna tjóns, sem þeir hafi valdið Lindalaxi hf. með sagnæmri hegðun sinni í tengslum við fyrrgreinda hlutafjárhækkun. Telja þeir, að samkvæmt mati dómkvaddra manna hafi verðmæti hlutafjárframlaga gagnáfrýjenda verið ofmetið um ca. 25% miðað við, að greitt hefði verið í reiðufé. Tjón félagsins og kröfuhafa þess nemi mismuninum á því, ef greiðsla hlutafjárloforðsins hefði farið fram með reiðufé, og hins vegar verðmæti greiðslunnar samkvæmt leigusamningnum, eins og hún var metin af matsmönnum.

Á framkvæmd umræddrar hlutafjárhækkunar urðu hnökrar að því leyti, að í tilkynningu um hana til Hlutafélagaskrár 25. febrúar 1988 var því ekki lýst með beinum hætti, hvernig hún hefði farið fram, heldur var vísað til fyrrgreindrar heimildar í stofnsamningi, sem gerði ráð fyrir greiðslu með öðrum verðmætum en reiðufé. Jafnframt var ekki staðfest með skýrslu til Hlutafélagaskrár, að lög-

giltir endurskoðendur félagsins teldu greiðslu gagnáfrýjenda eðlilega, sbr. 2. mgr. 31. gr. laga nr. 32/1978 um hlutafélög. Telja verður þó ljóst, að það álit endurskoðendanna hafi legið fyrir og verið staðfest með áritun þeirra á fyrrgreindan ársreikning. Þessir annmarkar verða ekki raktir til vísvitandi yfirsjóna af hálfu gagnáfrýjenda, og verða þeir ekki sakaðir um að hafa reynt að dylja, hvernig hlutafjárframlögum þeirra var háttað. Verða annmarkarnir ekki virtir gagnáfrýjendum til refsíabýrgðar samkvæmt XIX. kafla laga nr. 32/1978 eða öðrum refsilagaákvæðum. Er því fallist á það með héraðsdómi, að a- og b-liður 134. gr. laganna eigi hér við og að miða skuli upphaf málshöfðunarfrestsins við 1. janúar 1988. Samkvæmt því er skaðabótakrafa aðaláfrýjanda fyrnd.

Í öðru lagi reisir aðaláfrýjandi kröfu sína á því, að gagnáfrýjendur hafi vangreitt hlutafjárloforð sitt. Þeim hafi verið óheimilt að greiða með öðru en reiðufé. Verðmæti leiguréttindanna samkvæmt matsgerðinni hafi verið minna en það, sem þau voru metin á sem greiðsla á hlutafé. Beri því gagnáfrýjendum að greiða þrotabúi Lindalax hf. mismuninn.

Eins og lýst er hér að framan, gerðu gagnáfrýjendur og Lindalax hf. með sér samninga um leigugjald fyrir fiskeldisstöðina, sem skyldi greiðast með hlutabréfum í félaginu. Gagnáfrýjendur lofuðu ekki meira framlagi en þar kemur fram. Með samningi 10. maí 1989 framseldu gagnáfrýjendur Lindalaxi hf. hlutabréf sín í félaginu gegn því, að það greiddi þeim leigu fyrir réttindi samkvæmt samningi aðila frá 23. október 1987. Átti sá samningur að haldast í gildi með nokkrum breytingum, þannig, að gagnáfrýjendur yrðu framvegis leigusalar án þátttöku í félaginu. Í dómi Hæstaréttar 15. desember 1994 í málinu nr. 324/1991 er fjallað um kröfu þrotabús Lindalax hf. um riftun á samningnum frá 10. maí 1989. Var krafa þrotabúsins ekki tekin til greina og ekki talið, að um ótilhlýðilega ráðstöfun hefði verið að ræða. Verður að líta svo á, að með framsali hlutabréfanna hafi gagnáfrýjendur orðið lausir frá hlutafjárloforði sínu og verði því ekki lengur krafðir frekari efnda á því.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjendum málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, svo sem í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur skal vera óraskaður um annað en málskostnað.

Aðaláfrýjandi, Húsanefsf. vegna þrotabús Lindalax hf., greiði gagnáfrýjendum, Sæmundi Þórðarsyni, Anne May Sæmundsdóttur, Þórði John Sæmundssyni, Sív E. Sæmundsdóttur, Geirlaugu Þorvaldsdóttur, Katrínu Þorvaldsdóttur, Skúla Þorvaldssyni og Þorvaldi Guðmundssyni persónulega og fyrir hönd óskráðs sameignarfélags þeirra, Vatnsleysu sf., in solidum málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti, samtals 600.000 krónur.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 14. nóvember 1994.

Mál þetta var dómtekið 8. nóvember sl. að loknum munnlegum málflutningi. Það var höfðað með stefnu, áritaðri af Guðmundi Ingva Sigurðssyni hrl. f. h. stefndu 7. mars 1994 til þingfestingar hér fyrir dómi 10. mars s. á.

Stefnandi er Húsanefsf., kt. 601180-0149, Iðavöllum 13 A, Keflavík, f. h. þrotabús Lindalax hf., kt. 631089-1009, Vatnsnesvegi 33, Keflavík.

Stefndu eru Sæmundur Þórðarson, kt. 270927-5139, Stóru-Vatnsleysu, Vatnsleysustrandarhreppi, Gullbringusýslu, Anne May Sæmundsdóttir, kt. 121255-6939, Rekagrandi 10, Reykjavík, Þórður John Sæmundsson, kt. 060565-5709, Stóru-Vatnsleysu, Vatnsleysustrandarhreppi, Gullbringusýslu, Sív E. Sæmundsdóttir, kt. 020760-6999, Rekagrandi 10, Reykjavík, Geirlaug Þorvaldsdóttir, kt. 131239-4679, Stigahlíð 80, Reykjavík, Katrín Þorvaldsdóttir, kt. 150549-2569, Þinghóltsstræti 30, Reykjavík, Skúli Þorvaldsson, kt. 070341-3799, Espigerði 12, Reykjavík, og Þorvaldur Guðmundsson, kt. 091211-4759, Háuhlíð 12, Reykjavík, persónulega og f. h. óskráðs sameignarfélags þeirra, Vatnsleysu sf.

Dómkröfur.

Af hálfu stefnanda er þess krafist aðallega, að stefndu verði in solidum dæmd til að greiða þrotabúi Lindalax hf. 8.593.400 kr. auk [nánar tilgreindra vaxta].

Til vara er þess krafist, að stefndu Anne, Þórður og Sív verði hvert um sig dæmd til þess að greiða þrotabúinu 1.052.691 kr., stefndu Skúli, Geirlaug og Katrín hvert um sig 842.154 kr., stefndi Þorvaldur 910.900 kr. og stefndi Sæmundur 1.997.965 kr. og að á framangreindar fjárhæðir hjá hverjum um sig reiknist að auki vextir og dráttarvextir eins og greinir í aðalkröfu.

Til þrautavara er þess krafist, að stefndu Anne, Þórður og Siv verði hvert um sig dæmd til þess að greiða þrotabúinu 1.177.296 kr., stefndu Skúli, Geirlaug og Katrín hvert um sig 941.837 kr. og stefndi Sæmundur 2.236.001 kr. og að á framangeindar fjárhæðir hjá hverju um sig reiknist að auki vextir og dráttarvextir, eins og greinir í aðalkröfu.

Þá er þess krafist af stefnanda hálfu, að stefndu verði dæmd til þess að greiða honum málskostnað [...].

Af hálfu stefndu er krafist sýknu og þess, að stefnanda, Húsanesi sf. vegna þrotabús Lindalax hf., verði gert að greiða stefndu málskostnað að mati dómsins auk greiðslu, er jafngildi virðisaukaskattsgreiðslu stefndu af dæmdri málflutningsþóknun.

Málavextir.

Stefnandi skýrir frá málsatvikum sem hér segir:

Með úrskurði skiptaráðandans í Gullbringusýslu 12. desember 1989 hafi bú fiskeldisstöðvarinnar Lindalax hf. verið tekið til gjaldþrotaskipta. Við upphaf skiptanna hafi hlutafé félagsins numið 187.018.542 krónum skv. bók-um þess.

Lindalax hf. hafi verið stofnað 17. janúar 1986 og stofnhlutafé þess numið 300.000 krónum. Í samþykktum félagsins hafi verið heimild fyrir félagsstjórn að hækka hlutaféð um allt að 300.000.000 kr. Í stofnsamningi félagsins segi m. a.: „... skal viðbótarfé greitt í reiðufé eða eignum, . . . , samkvæmt nánari ákvörðun stjórnar“. Engin heimild hafi verið í samþykktum félagsins til þess að greiða fyrir hlutafé með öðru en reiðufé. Með ákvörðun stjórnar 18. nóvember 1987 hafi verið ákveðið að hækka hlutafé félagsins um allt að 90.000.000 kr. Í ákvörðuninni hafi ekki verið tekið fram, að heimilt væri að greiða hlutaféð með öðru en reiðufé. Er ákvörðunin var tekin, voru stefnda Anne, Sæmundur og Þórður stjórnarmenn í félaginu og stefndi Þorvaldur í varastjórn.

Stefndu eða óskráð sameignarfélag þeirra, Vatnsleysa sf., skráðu sig fyrir hluta af hækkuninni þannig, að eignarhluti þeirra í félaginu varð 40.942.300 kr. Seafood Development A/S átti eftir hækkunina 41.795.263 kr. af heildarhlutafé félagsins og Eiríkur Tómasson 2.558.894 kr.

Upplýsingar um hlutafjárhækkunina hafi verið sendar Hlutafélagaskrá með tilkynningu, dags. 25. febrúar 1988. Í tilkynningunni hafi eingöngu verið tekið fram, að hlutafé félagsins hafi verið hækkað úr 300.000 kr. í 85.300.000 kr. Ekkert komi fram um það í tilkynningunni, með hvaða hætti hlutaféð hafi verið greitt né hversu mikið af því hafi þá þegar verið greitt.

Við könnun í bókum félagsins eftir upphaf gjaldþrotaskiptameðferðar

hafi komið í ljós, að stefndu eða óskráð sameignarfélag þeirra, Vatnsleysa sf., greiddu allt hlutafjárframlag sitt með réttindum skv. tveimur leigusamningum, dagsettum 23. október 1987, um land-, vatns- og jarðvarmaréttindi. Leigusalar skv. samningunum hafi verið öll stefndu að stefnda Þorvaldi undanskildum, en leigutaki hafi verið Lindalax hf.

Í ársreikningi félagsins var hlutafjárframlag það, sem stefndu greiddu með framangreindum hætti, skráð á landeigendur að Vatnsleysu í einu lagi, en síðar komi fram í fundargerðabók félagsins, að Vatnsleysa sf. sé eigandi að þessum hlut.

Skv. 1. gr. aðalleigusamningsins hafi leigusalar átt að láta félaginu í té land, um 150 hektara, fyrir fiskeldisstöð við Vatnsleysuvík. Að auki áttu leigusalar að láta í té vatns- og jarðvarmaréttindi, sbr. 2. gr. samningsins. Samkvæmt 7. gr. aðalleigusamningsins voru leiguréttindin fyrir landið færð sem greiðsla á hlutafé, að fjárhæð NKR 1 milljón. Leiguréttindi fyrir vatn og jarðvarma voru færð á NKR 6 milljónir skv. A-lið 2. gr. viðbótarleigusamnings. Í ársreikningi félagsins fyrir 1987 voru leiguréttindin færð hjá félaginu sem hlutafjárframlag, að fjárhæð IKR 40.942.300. Leiguréttindi þessi voru til 25 ára.

Hlutafjárframlag Eiríks Tómassonar vegna framangreindrar hlutafjárhækkunar hafi verið greitt í reiðufé.

Fyrirtækið Seafood Development A/S, sem hafi verið stærsti hluthafinn í Lindalaxi hf., skráði sig fyrir 41.648.263 kr. af hlutafjárhækkuninni. Heildarhlutafé þessa aðila varð eftir hækkunina 41.795.263 kr.

Í áfangaskýrslu endurskoðanda félagsins frá 28. maí 1990 komi fram, með hvaða hætti hlutafjárloforð Seafood Development A/S hafi verið greitt félaginu. Í skýrslunni segi, að einungis 37,8% af hlutafjárloforðum Seafood Development A/S hafi verið greidd í reiðufé. Aðrar greiðslur, 62,2%, hafi verið í formi ýmiss konar reikninga, sem Seafood Development A/S hafi sett fram fyrir starfsemi þess fyrirtækis í þágu Lindalax hf. Að auki var greiðslum vegna svokallaðs „projekteringshonorar“ (framkvæmdaþóknun) og „administrasjonshonorar“ (stjórnunarþóknun) skuldajafnað við hlutafjárloforð. Engar heimildir hafi verið til skuldajafnaðar af þessu tagi í ákvörðun stjórnar eða í samþykktum félagsins. Ekki hafi heldur verið gætt reglna hlutafélagalaga um álit endurskoðanda á greiðslunum, áður en ákvörðun var tekin.

Í bréfi endurskoðanda félagsins, dags. 10. október 1988, komi fram mjög alvarlegar athugasemdir um reikninga frá Seafood Development A/S og greiðslur á áðurgreindri þóknun. Í bréfinu komi fram, að reikningar frá Seafood Development A/S séu m. a. vegna starfa, sem áðurgreind þóknun

hafi átt að ná til. Því sé ljóst, að verðmæti hlutafjárframlaga Seafood Development A/S hafi einnig verið mun minna en það var fært á í bókum félagsins.

Af framangreindu megi glögglega ráða, að verðmæti hlutafjárframlaga til félagsins hafi verið mun minna en tilkynnt var til Hlutafélagaskrár og að sama skapi minna virði en reikningar félagsins hafi sýnt.

Eftir athugun skiptastjóra þrotabúsins á réttmæti greiðslu hlutafjárloforða í félaginu með öðru en reiðufé hafi verið ákveðið að fá dómkvadda matsmenn til þess að meta verðmæti leiguréttindanna á þeim tíma, sem þau voru látin í té. Niðurstaða matsmanna hafi verið sú, að hæfilegt endurgjald fyrir landsréttindin hafi á þeim tíma verið 5.848.900 kr. og 26.500.000 kr. fyrir vatns- og jarðvarmaréttindin, samtals 32.348.900 kr. Í reikningum Lindalax hf. hafi þessi verðmæti hins vegar verið færð sem hlutafjárframlag stefndu, að fjárhæð 40.942.300 kr. Samkvæmt þessu hafi leiguréttindin og þá aðallega vatns- og jarðvarmaréttindin, verið ofmetin sem greiðsla á hlutafé sem nemi 8.593.400 kr., er sé stefnufjárhæð máls þessa.

Efnahagur þrotabús Lindalax hf. hafi verið með þeim hætti, að það hafi ekki getað tryggt greiðslu kostnaðar af málsókn til innheimtu vangreidds hlutafjár. Því hafi Byggingariðjunni hf. verið heimilað að höfða mál á eigin ábyrgð vegna þrotabúsins. Byggingariðjan hf. hafi orðið gjaldþrota, og því hafi málið verið fellt niður 1. október 1993.

Með bréfi, dags. 27. desember 1993, hafi stefnandi þessa máls fengið heimild þrotabúsins til þess að höfða mál þetta.

Stefndu leggja áherslu á það í málsatvikalýsingu sinni, að hinir norsku aðilar hafi átt frumkvæðið að stofnun Lindalax hf. Þeir hafi sótt fast að fá þá aðstöðu, sem stefndu höfðu að bjóða. Aðallega hafi vatnsréttindin freistað þeirra, einkum jarðvarmi, sem gnótt var af í landi stefndu, Stóru- og Minni-Vatnsleysu, en tilvist og nýting jarðvarmans hafi verið forsenda byggingar og rekstrar fyrirhugaðrar fiskeldisstöðvar. Hinir norsku aðilar hafi verið reiðubúnir að bjóða ríflega greiðslu fyrir aðstöðuna, enda hafi á þessum tíma, árið 1985, gætt mikillar bjartsýni um framtíð fiskeldis.

Stofnun Lindalax hf. í ársbyrjun 1986 hafi endurspeglad þessa ofurtrú manna á velgengni þessarar atvinnugreinar. Þar hafi ráðið lög málið um framboð og eftirspurn um mat þeirra verðmæta, sem landeigendur lofuðu að láta í té. Þá hafi það ekki síst ráðið ákvörðun landeigenda um að ganga til samvinnu við hina norsku aðila, að þeir þurftu ekki að hætta fé sínu, heldur aðeins landsréttindum. Það hafi því verið ljóst frá upphafi, að framlag landeigenda umfram hlutdeild þeirra í stofnfé, 300.000 kr., hafi átt að vera landsréttindin, en ekki reiðufé. Ætíð hafi verið gert ráð fyrir því, að

landsréttindin skyldu greidd með hlutabréfum í Lindalaxi hf. Því hafi þetta verið tekið inn í stofnsamninginn, að hlutafjárukningu mætti greiða með öðru en reiðufé, allt samkvæmt nánari ákvörðun stjórnar. Stofnsamningurinn sé hluti af samþykktum félagsins og öllum hlutaðeigandi verið ljóst, að aldrei myndi til þess koma, að landeigendum yrði gert að greiða hluti í félaginu með reiðufé.

Málsástæður og lagarök.

Stefnandi reisir kröfur sínar aðallega á því, að stefndu séu bótaskyld vegna þess tjóns, sem þau hafa valdið félaginu með saknæmri hegðun sinni í tengslum við hlutafjárhækkun í félaginu, sem ákveðin var á stjórnarfundi 18. nóvember 1987. Sökin felist m. a. í því, að hlutafjárukningin hafi verið greidd með öðru en reiðufé, án þess að fylgt hafi verið þeim reglum, sem hlutafélagalög áskilji, þegar þannig sé greitt.

Stefndu beri því skaðabótaábyrgð sem stjórnarmenn í félaginu, stofnendur, ráðandi hluthafar, aðilar að umdeildum leigusamningum og hluthafasamkomulagi á því tjóni, sem félagið og þar með kröfuhafar þess hafi orðið fyrir við það, að verðmæti hlutafjárframlaga hafi verið ofmetið um ca. 25% miðað við, að greitt hefði verið í reiðufé, eins og ákvörðun stjórnar og tilkynning til Hlutafélagaskrár gerði ráð fyrir.

Eins og að framan sé rakið, nemi tjón félagsins og kröfuhafa þess því mismuni þess, sem matsgerðin kveði á um, og þeirrar fjárhæðar, sem stjórn félagsins mat hlutafjárukningu stefndu, þ. e. 40.942.300 kr., að frádreginni matsfjárhæðinni 32.348.900 kr. Tjónið sé því, miðað við 18. nóvember 1987, þann dag, sem hlutafjárhækkunin var ákveðin, 8.593.400 kr., sem sé stefnu-fjárhæð málsins.

Einnig vísar stefnandi til þess, að lánardrottinnar félagsins hafi mátt treysta því, að hlutafjárhækkunir, sem tilkynntar hafi verið til Hlutafélagaskrár, hafi verið greiddar með reiðufé, þar sem annað hafi ekki verið tekið fram.

Þá heldur stefnandi því sérstaklega fram um ábyrgð stefndu Anne, Sæmundar og Geirlaugar, að þau sem stjórnarmenn í félaginu hafi sýnt af sér gáleysi í störfum, sem valdið hafi þrotabúinu og kröfuhöfum þess tjóni. Gáleysið sé fólgið í því að fara ekki að reglum hlutafélagalaga um framkvæmd hlutafjárhækkunar og almennum kröfum, sem gerðar séu til stjórnarmanna við ákvarðanir og eftirlit í hlutafélögum.

Bent sé á sömu sjónarmið, að því er varðar stefnda Þorvald, þar sem hann var varamaður í stjórn félagsins og sat stjórnarfundi á þessum tíma.

Þá skírskotar stefnandi til þeirri málsástæðu, verði ekki fallist á, að um bótaskyldu sé að ræða skv. framangreindu, að stefndu eða óskráðu sam-

eignarfélagi þeirra, Vatnsleysu sf., hafi verið óheimilt að greiða hlutafjárloforð sín með öðru en peningum skv. ákvörðun stjórnarfundar í Lindalaxi hf. 18. nóvember 1987, samþykktum félagsins og tilkynningu til Hlutfélagskrár. Fyrir liggir, að stefndu eða óskráð sameignarfélag þeirra hafi greitt hlutaféð með öðru en reiðufé. Sú greiðsla hafi verið minna virði skv. matsgerð en hún var metin á sem greiðsla á hlutafé, og beri því stefndu að greiða þrotabúi Lindalax hf. mismuninn, 8.593.400 kr.

Hafni dómurinn því, að stefndu, öll eða hluti þeirra, beri in solidum ábyrgð á vangreiddu hlutafé á grundvelli ofangreindra málsástæðna, er varakrafa stefnanda reist á því, að stefndu beri hverju um sig að greiða fjárhæðir, eins og þær koma fram í varakröfu. Fjárhæðir varakröfu byggist á því, að mismunur verðmætis leiguréttindanna skv. matinu og þess, sem þau voru metin á sem greiðsla á hlutafé, verði greiddur í hlutfalli við eignarhluti stefndu í félaginu, eins og þeir voru við stofnun félagsins.

Í 7. gr. aðalleigusamningsins komi fram, að gefa hafi átt út hlutabréf í félaginu í samræmi við eignarhlutföll leigusala. Að öðru leyti vísar stefnandi til sömu röksemda og tilgreindar eru fyrir aðalkröfu til stuðnings þessari kröfugerð.

Þrautavarakrafa stefnanda sé studd því, að öll stefndu nema Þorvaldur, er sé ekki tilgreindur sem leigusali í samningunum, greiði tjónið eða vangreidda hlutaféð í innbyrðis eignarhlutföllum leigusala í félaginu, sbr. áðurgreint ákvæði í 7. gr. aðalleigusamningsins. Stefndi Þorvaldur sé ekki tilgreindur sem leigusali í leigusamningunum.

Vaxtakrafa stefnanda miðist við vexti, sem séu jafnháir meðaltali vaxta á almennum sparisjóðsbókum, frá 18. nóvember 1987, er sé sú dagsetning, sem ákvörðun um hlutafjárhækkunina hafi verið tekin, til 18. nóvember 1991, mánuði eftir að matsgerð lá fyrir í málinu. Frá þeim tíma sé krafist dráttarvaxta.

Stefnandi vísar til eftirfarandi lagaákvæða og réttarreglna til stuðnings kröfum sínum:

Krafan um skaðabótaábyrgð sé reist á reglum kröfuréttarins um skaðabætur innan samninga svo og á 132. gr. laga nr. 32/1978, hlutafélagalaga (hér eftir skammstafað hl.), að því er varðar ábyrgð stjórnarmanna og stofnenda.

Krafa um greiðslu á vangreiddu hlutafé sé reist á ákvæðum hlutafélagalaga um hlutafjárhækkun og tilkynningar þar að lútandi svo og almennum reglum kröfuréttarins um vangreidd (svo) loforð. Einkum er vitnað til ákvæða 30. – 36. gr., 132. gr. og 146. – 147. gr. hl.

Krafa um vexti sé reist á II. og III. kafla laga nr. 25/1987, einkum 7. gr., 10. gr., 12. gr. og 15. gr. þeirra laga, svo og 1. mgr. 14. gr. hl.

Málskostnaðarkrafa styðst við 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991.

Stefndu styðja dómkröfur sínar þeim rökum, að samningar þeirra við Lindalax hf. um landsnytjar og vatnsréttindi hafi í alla staði verið löglegir, enda reisi stefnandi málsókn sína ekki á III. kafla samningalaga nr. 7 frá 1936, sem fjalli um ógildi samninga. Stefnandi hafi ekki heldur sýnt fram á, að brotin hafi verið ákvæði hlutafélagalaga um það, hvernig standa skuli að aukningu hlutafjár, greiðslu hlutafjárloforða og tilkynningum til Hlutafélagaskrár. Vera kunni, að einhverjir hnökrar muni hafa verið á því, hvernig formlegri meðferð hlutafjárauðningarinnar hafi verið háttað, en stefnandi hafi ekki sýnt fram á, að félagið eða kröfuhafar þess hafi beðið tjón af þeim hugsanlega annmarka.

Legið hafi fyrir frá upphafi, að framlag stefndu til félagsins skyldi vera í formi leigu á landi og vatnsréttindum, en ekki í reiðufé. Komi þetta skýrt fram í stofnsamningi félagsins, sem sendur hafi verið Hlutafélagaskrá, ásamt samþykktum þess, þegar félagið var skráð, en auk þess beri ársreikningar félagsins það ótvírætt með sér.

Enn fremur sé nákvæmlega tilgreint í leigusamningi þeim, sem stefndu gerðu við Lindalax hf. 23. október 1987, hvert umsamið leigugjald hafi verið og að það skyldi greitt með hlutabréfum í félaginu. Þessum leigusamningi hafi verið þinglýst. Allir, sem áhuga höfðu, kröfuhafar sem aðrir, áttu þess kost að afla þessara upplýsinga. Því hafi engu verið leynt um greiðslu hlutafjárins.

Þá benda stefndu á það, að stefnandi vitni til almennu sakarreglunnar. Í því felist, að um sök hafi verið að ræða, sök hjá hverjum og einum stefndu. Af þessu leiði, að stefnandi verði að sýna fram á, að hver og einn stefndu hafi valdið Lindalaxi hf. og/eða þrotabúi félagsins tjóni af ásetningi eða gáleysi. Í þessu sambandi benda stefndu á þá staðreind, að öll skjalagerð í sambandi við stofnun Lindalax hf. og framkvæmd umdeildrar hlutafjáraukningar hafi verið í höndum sérfræðings, Eiríks Tómassonar hrl. Hann hafi haft allan veg og vanda af allri skjalagerð og leiðbeint um það, hvað væri lögum samkvæmt.

Stefndu vísa til bókar Stefáns Más Stefánssonar lagaprófessors, Hlutafélaga, bls. 257, í þessu samhengi. Þar segi, að stjórnendur hlutafélags beri ekki persónulega ábyrgð, nema þeir hafi orðið uppvísir að svikum eða að öðru leyti mjög vítaverðu framferði. Engu slíku sé til að dreifa í þessu máli.

Stefndu reisa sýknukröfu sína enn fremur á fyrningu. Í XVI. kafla hlutafélagalaga nr. 32/1978 sé fjallað um bótaábyrgð forráðamanna hlutafélags og hvernig standa eigi að málsókn á hendur þeim.

Í 132. gr. hl. sé m. a. fjallað um ábyrgð stofnenda hlutafélags. Öll stefndu

hafi verið stofnendur Lindalax hf., og því taki greinin til þeirra, verði á annað borð talið, að einhverja sök sé að finna að því, er varðar framkvæmd umræddrar hlutafjárukningar. Í 134. gr. hl. sé að finna sérreglu um fyrningu bótakrafna á hendur þeim forráðamönnum hlutafélags, sem taldir eru upp í 132. gr. Bótakröfur, reistar á XVI. kafla hlutafélagalaga, lúti því sérstökum fyrningarreglum, óháðum hinum almennu reglum fyrningarlaga nr. 14/1905.

Skaðabótamál á hendur stjórnarmönnum skal höfða innan þriggja ára, frá því að ákvörðun um stofnun félags er tekin, skv. a-lið 134. gr. hl. Sé tekið mið af þessari lagareglu, sé ljóst, að skaðabótamál á hendur stefndu hefði átt að höfða í síðasta lagi 17. janúar 1989, enda hafi ákvörðun verið tekin um það þegar á stofnfundi Lindalax hf., að ráðgerða hlutafjárhækkun mætti greiða í öðru en reiðufé, sbr. ákvæði í stofnsamningi þar að lútandi.

Sé hins vegar það tímamark lagt til grundvallar, er ákvörðunin um hlutafjárukninguna var tekin, hafi frestur til málsóknar á hendur þeim stjórnarmönnum, sem að henni stóðu, runnið út 18. nóvember 1990, þremur árum eftir þann fund, sbr. b-lið 1. mgr. 134. gr. hl. Stefndu benda í þessu sambandi á orðalag í stefnu, bls. 5, þar sem segi: „Tjónið er því miðað við 18. 11. 1987, þann dag, sem hlutafjárhækkunin var ákveðin, 8.593.400 kr., sem er stefnufjárhæð málsins.“ Því sé ljóst, að stefnandi miði kröfu sína við þetta tímamark.

Stefna í máli Byggingariðjunnar hf. hafi verið gefin út 2. maí 1992 og málið þingfest 2. júní s. á., en stefna í þessu máli hafi verið gefin út 1. mars 1994 og birt 7. mars s. á. og þingfest 10. mars sl. Því sé einsýnt, að málshöfðunar-frestur skv. tilvitnaðri lagagrein hafi verið löngu liðinn, þegar mál þetta var höfðað.

Loks benda stefndu á það, að við hækkun hlutafjár skuli hlutir greiddir innan þriggja ára, frá því að ákvörðun er tekin um hækkunina, sbr. 16. gr. hl. Af þessu leiði, að hugsanlegar kröfur stefnanda á hendur stefndu séu fyrndar, bæði skv. síðastnefndri lagagrein og enn fremur skv. 1. tl. 3. gr. laga nr. 14/1905 um fyrningu skulda og annarra kröfuréttinda.

Allt það, sem hér sé tínt til, hafi í sjálfu sér ekki þýðingu í þessu máli, þar sem um hafi verið að ræða frjálsa samninga jafnsettra aðila um verð á afnotum lands- og vatnsréttinda. Hinn erlendi aðili hafi sótt það fast að fá þessi afnot og að njóta þeirrar aðstöðu, sem stefndu, landeigendur, hafi verið eigendur að. Hér á landi ríki samningafrelsi, og lögmál markaðarins um framboð og eftirspurn hafi hér ráðið samningsverði. Verðið hafi m. a. ráðist af þeirri tiltrú og vonum, sem menn höfðu á framtíð fiskeldis hér á landi, ekki síst á Reykjanesi vegna hagstæðra aðstæðna þar með tilliti til nálægðar við Keflavíkurflugvöll og markað hér á suðvesturhorni landsins.

Í þessu ljósi sé mati því, sem stefnandi reisi dómkröfur sínar á, mótmælt sem röngu og gersamlega þýðingarlausu. Matsmenn hafi metið eftir á þá hagsmuni, sem um hafi verið að tefla, í ljósi þeirrar reynslu og vitneskju, sem nú liggi fyrir um gengi fiskiræktar hérlandis. Matið endurspeglir því ekki þær væntingar og bjartsýni, sem gætt hafi, þegar umræddur samningur var gerður milli stefndu og Lindalax hf. og/eða hins erlenda aðila, en hlutafjáreign stefndu í félaginu hafi byggst á þessum samningi.

Auk þeirra lagatílvísana, sem að framan getur, vísa stefndu til XXI. kafla laga nr. 91/1991, sérstaklega 130. gr. svo og 4. mgr. 129. gr. sömu laga um dráttarvexti á dæmdan málskostnað frá 15. degi eftir uppkvaðningu dóms til greiðsludags. Að því er varðar kröfuna um virðisaukaskatt á málflutningsþóknun, vísa stefndu til laga nr. 50/1988 og upplýsa, að þau séu ekki virðisaukaskattsskyld, og því beri þeim að fá dóm á stefnanda fyrir fjárhæð skattsins.

Forsendur og niðurstaða.

Stefnandi styður málsókn sína á hendur stefndu einkum því, að þau séu bótaskyld fyrir því tjóni, sem þau hafi valdið Lindalaxi hf. með saknæmri hegðun sinni í tengslum við hlutafjárhækkun, sem ákveðin var á stjórnarfund í félaginu 18. nóvember 1987, þar sem ekki hafi verið gætt lögmæltra skilyrða við framkvæmd hækkunarinnar, svo sem hlutafélagalög áskilji.

Tjón Lindalax hf. og/eða þrotabús félagsins svari til stefnufjárhæðar málsins.

Það er mat dómsins, að úrlausn þess sakarefnis, sem hér sé til meðferðar, hvíli á túlkun og beitingu þeirra lagareglna, sem er að finna í XVI. kafla hlutafélagalaga.

Í 132. gr. hl. segir svo: „Stofnendur, stjórnarmenn, framkvæmdastjórar og endurskoðendur hlutafélags eru skyldir að bæta hlutafélagi það tjón, er þeir hafa valdið félaginu í störfum sínum, hvort sem er af ásetningi eða gáleysi. . .“ Í 133 gr. hl. segir m. a., að ákvörðun um, að félag skuli hafa uppi skaðabótakröfu, sbr. 132. gr., skuli taka á hluthafafundi. Í 134. gr. hl. er aftur á móti að finna reglur, sem kveða á um það, að mál á hendur fyrirsvarsmönnum hlutafélags skuli höfða innan tilskilins frests. Þær reglur 134. gr., sem reynir á í þessu máli, eru svohljóðandi: „Skaðabótamál þau, sem um ræðir í 133. gr., skal höfða, nema krafan byggist á refsiverðum verknaði:

a) Gegn stofnendum innan þriggja ára frá því, að ákvörðun um stofnun félags var tekin. b) Gegn stjórnarmönnum og framkvæmdastjórum innan þriggja ára frá lokum þess reikningsárs, þar sem ákvörðunin eða athöfnin, sem málið byggist á, var samþykkt eða gerð.“

Við munnlegan málflutning vísaði lögmaður stefnanda til eftirtalinna sjónarmiða, að því er varðaði túlkun framangreindra lagagreina. Í fyrsta lagi var því haldið fram, að ákvörðun sú, sem hér væri til umfjöllunar og varðaði framkvæmd hlutafjárhækkunar, hefði falið í sér refsiverðan verkn- að og því yrði tilvitnuðum lagagreinum ekki beitt, sbr. 1. mgr. 134. gr. hl. Refsinæmi umræddrar ákvörðunar stefndu fælist í því, að þau hefðu þver- brotið öll ákvæði hlutafélagalaga, sem varða framkvæmd hlutafjárukning- ar. Þar mætti nefna, að áskriftarskrá, sbr. 32. gr. hl., hefði ekki legið fyrir. Engin ákvæði hefðu verið í samþykktum félagsins um, að hækkun hlutafjár mætti greiða með öðru en reiðufé, sbr. niðurlagsákvæði 35. gr. hl. Þá hefðu ákvæði 31. gr. hl., sbr. 5. gr. hl., verið þverbrotin, þar sem ekkert hlutlægt mat hefði legið fyrir um þau verðmæti stefndu, sem látin voru af hendi í skiptum fyrir hlutabréf í félaginu, og loks, að í tilkynningu stjórnarinnar um hlutafjárhækkunina hefði ekkert komið fram um það, að greitt hefði verið með öðru en reiðufé.

Í XIX. kafla hlutafélagalaga sé fjallað um refsingar forráðamanna hluta- félaga.

Það athæfi stofnenda og stjórnarmanna, sem mál þetta fjalli um, falli beint undir ýmis þau refsíákvæði, sem tilgreind séu í þessum kafla laganna. Því sé ljóst, að engin skilyrði séu til þess, að ákvæði XVI. kafla hluta- félagalaga eigi við í tilviki því, sem hér sé til meðferðar. Af þessu leiði, að beita verði reglum fyrningarlaga nr. 14 frá 1905 gagnvart stefndu í þessu máli.

Krafa sú, sem hér sé um að tefla, hljóti að falla í flokk þeirra krafna, sem tilgreindar séu í 4. gr. fyrningarlaga, þar sem ekki sé unnt með nokkurri skynsemi að fella hana undir aðrar greinar laganna, sbr. og 2. tl. 4. gr. sömu laga.

Ef ekki verði fallist á framangreind rök, haldi lögmaður stefnanda því fram í málflutningi sínum, að miða beri upphafstíma málsóknarfrestsins í 134. gr. hl. við upphaf gjaldþrotaskipta í þrotabúi Lindalax hf., þ. e. a. s. 12. desember 1989, en þá var úrskurður um gjaldþrotaskipti félagsins kveðinn upp. Rökin fyrir þessu séu þau að mati lögmannsins, að fyrst við gjald- þrotaskipti félagsins hafi utanaðkomandi aðilar átt þess kost að gera sér grein fyrir því, með hvaða hætti staðið hafi verið að umræddri hlutafjár- aukningu. Því sé edlilegt að miða upphafstímann við þetta tímamark.

Það er álit dómsins, að í 134. gr. hl. sé að finna sérreglur, sem takmarki þær almennu heimildir til málsóknar, sem ákvæði fyrningarlaga nr. 14/1905 mæli fyrir um. Þessi takmörkun setur aðeins skorður við heimild hlutafé- lags til að höfða mál á hendur þeim forystumönnum félagsins, sem til-

greindir eru í 132. gr. hl., en gildir ekki gagnvart öðrum, hvort sem er um að ræða hluthafa eða viðsemjendur hlutaðeigandi félags. Protabú Lindalax hf. kemur í þessu sambandi í stað félagsins sjálfs, og gilda því ákvæði greinarnar gagnvart þrotabúinu, en stefnandi vitnar til heimildar búsins til mál-sóknar þessarar. Þessari sérreglu verður þó ekki beitt, eins og áður segir, ef bótakrafa byggist á refsiverðum verknaði.

Það er álit dómsins, að framkvæmd þeirrar hlutafjárauðningar, sem ákveðin var á stjórnarfundinum 18. nóvember 1987, hafi ekki verið með slíkum annmörkum, að leiði til refsingar þeirra, sem að henni stóðu, í skilningi umræddrar lagagreinar, með sérstöku tilliti til þess, að stefndu nutu lögfræðiaðstoðar um framkvæmd hennar og máttu treysta því, að rétt væri að málum staðið.

Því er það skoðun dómsins, að ákvæðum a- og b-liðar 134. gr. hl. beri að beita um tilvik það, sem hér er til úrlausnar.

Í þessu sambandi telur dómurinn rétt, að miða skuli upphaf málshöfðunarfrestsins við 1. janúar 1988, sbr. b-lið 134. gr. hl., þ. e. frá lokum þess reikningsárs, þegar umrædd ákvörðun var tekin, en ekki við það tímamark, er úrskurður um gjaldþrot Lindalax hf. var kveðinn upp, eins og stefnandi vill miða við.

Skv. þessu rann málsóknarheimild stefnanda út í árslok 1990.

Úrskurður um gjaldþrotaskipti Lindalax hf. var kveðinn upp 12. desember 1989. Fyrirsvarsmenn þrotabús Lindalax hf. höfðu því rúmlega eitt ár til að halda kröfu sinni til laga á hendur stefndu.

Mál það, sem hér er til úrlausnar, var höfðað með stefnu, birtri 7. mars á þessu ári, eins og áður er komið fram.

Byggingariðjan hf. höfðaði samkynja mál f. h. þb. Lindalax hf. með stefnu, út gefinni 2. maí 1992. Það mál var felld niður vegna gjaldþrots stefnanda 1. október 1993, svo sem að framan greinir.

Með hliðsjón af framansögðu og með vísan til b-liðar 1. mgr. 134. gr. hlutafélagalaga þykir verða að sýkna stefndu af kröfum stefnanda í málinu.

Rétt þykir, að málskostnaður falli niður.

Skúli J. Pálmason héraðsdómari kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndu Sæmundur Þórðarson, Anne May Sæmundsdóttir, Þórður John Sæmundsson, Siv E. Sæmundsdóttir, Geirlaug Þorvaldsdóttir, Katrín Þorvaldsdóttir, Skúli Þorvaldsson og Þorvaldur Guðmunds-

son, persónulega og f. h. óskráðs sameignarfélags þeirra, Vatnsleysu sf., skulu vera sýkn af kröfum stefnanda, Húsaness sf., vegna þb. Lindalax hf.

Málskostnaður falli niður.
